

ACADEMIA ROMÂNĂ

BULETINUL
INSTITUTULUI DE FILOLOGIE ROMÂNĂ
„A. PHILIPPIDE”

Anul II, nr. 1

IAȘI

ianuarie-martie, 2001

CUPRINDE:

- Activitatea departamentelor
- Comunicări științifice
- Lucrări publicate
- Semnale critice
- *Restitutio*
- *In honorem. Varia*

PROIECTE DE CERCETARE

În derularea proiectelor de cercetare, în trimestrul I al anului 2001 s-au parcurs următoarele etape:

➤ **Departamentul de istorie literară, etnografie și folclor** (unificat din ianuarie 2001, sub conducerea dr. Remus Zăstroiu) a continuat să lucreze la *Dicționarul general al literaturii române (DGRL)*. S-au redactat 30 de articole dedicate unor scriitori din perioada 1900-1950 și s-au revizuit 60 de articole referitoare la scriitorii de peste Prut. S-a continuat activitatea de documentare pentru articolele în curs de elaborare și pentru completarea *Bazei de date* și a *Arhivei Dicționarului*. Pentru *Arhiva de folclor a Moldovei și Bucovinei* s-au întreprins investigații pe teren și s-a lucrat la monografiile tematice *Folclorul medical în Moldova, Zona Tecuciului. Monografie folclorică și Obiceiuri și ceremonii calendaristice din ciclul riturilor de trecere*.

➤ La **Departamentul de lexicologie-lexicografie** s-au desfășurat operațiile curente de redactare, revizie, colaționare și finalizare pentru tipar la vol. XIII, partea a II-a, litera V (*venial-vizurină*), de redactare și revizie (finală) la litera L (partea I și a II-a). Prin “Minuta” din 26 ianuarie, încheiată cu coordonatorul *Dicționarului limbii române (DLR)*, prof. dr. Marius Sala, m. c. al Academiei, s-au stabilit noi termene de finalizare a lucrării. S-a decis împărțirea redactării articolelor din volumul literei L între Departamentele de lexicografie din Iași (*la-*

lezul) și din Cluj (*li-lycantror*). Cercetătorii din Iași au reorganizat întregul material (fișe, redactări etc.) și au expediat la Institutul de lingvistică "Sextil Pușcariu" din Cluj partea a doua a literei L. S-a continuat lucrul la volumele E (partea I și a II-a) și L (partea I), în vederea finalizării *DLR* în limita termenelor stabilite. Articolele vor fi puse și la dispoziția colegilor de la Institutul de lingvistică "Iorgu Iordan" din București, pentru realizarea *Micului dicționar al Academiei (MDA)* – ediție prescurtată a *Dicționarului limbii române*.

>Departamentul de toponimie a efectuat ultimele operațiuni (adaosuri, corecturi, lista de abrevieri, bibliografie) pentru finalizarea părții a 3-a a volumului I din *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, cuprinzând un repertoriu de toponime consemnate în documente scrise în limbi străine (până la 1850).

>La Departamentul de dialectologie, pentru volumul al III-lea al *NALR-Moldova și Bucovina* au fost redactate răspunsurile la 10 întrebări (818, 820, 829, 831, 835, 836, 839, 844, 847, 848), într-o formă nouă, adaptată introducerii în banca de date și, ulterior, redactării sub formă de hărți analitice. Au fost redactate răspunsurile la 22 de întrebări (din același domeniu tematic, *Curtea*) sub formă de material necartografiat. A început redactarea comentariului hărții 820 („obadă”). Pentru volumul al II-lea (partea 1) din textele dialectale, au fost revizuite 20 de pagini, transcrise fonetic, și s-a lucrat la aparatul tehnic și la părțile reprezentând anexe ale volumului. Au fost redactate 30 de pagini din glosarul dialectal pentru sudul Moldovei.

*

Editarea asistată de calculator a atlaselor lingvistice românești regionale – un proiect de cercetare original

La aproximativ jumătate de secol de la efectuarea anchetelor dialectale pentru *Atlasul lingvistic român (ALR I)*, realizat de Sever Pop, și *ALR II*, realizat de Emil Petrovici), ca urmare a evoluției firești a graiurilor populare sub influența modelatoare și unificatoare a limbii literare, după 1960, s-a simțit nevoia unei noi cercetări a graiurilor populare. Proiectul *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni (NALR sau ALRR)*, a fost inițiat de regretații Emil Petrovici și Boris Cazacu. Cu o rețea de cca 1000 de localități anchetate (mult mai mare față de rețelele de anchetă ale *ALR I* și *ALR II*, luate împreună) și cu un chestionar de anchetă de 2543 de întrebări, *NALR* este lucrat de colectivele de dialectologi ai centrelor academice din București (care au încheiat publicarea *NALR-Olt.*, 5 volume, și au publicat primele două volume din *NALR-Munt.Dobr.*), din Cluj-Napoca (autori ai *ALRR-Maram.*, 4 volume, ai *ALRR-Transilv.*, 2 volume și ai *NALR-Ban.*, 2 volume), din Iași (autori ai *NALR-Mold.Bucov.*, 2 volume) și din Timișoara (autori ai *NALR-Crișana*, un volum). Alte două atlase lingvistice, unul consacrat studierii graiurilor românilor sud-dunăreni și altul graiurilor de la răsărit de Prut

(din care au apărut, sub titlul *Atlasul lingvistic moldovenesc*, 2 volume, fiecare cu 2 părți, și, cu titlul *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, nordul Bucovinei, Transnistria*, alte două volume, în 1993 și 1998), fac parte din seria atlaselor lingvistice românești regionale. Importanța acestei lucrări pentru lingvistica românească și romanică, faptul că datele din atlase folosesc și istoricilor, geografilor sau etnografilor, explică de ce NALR este înscris ca temă prioritară a Academiei Române. Din această poziție privilegiată decurge însă și obligația urgentării publicării tuturor volumelor aflate încă în stadiu de redactare.

Pentru început, am avut ca model *Atlante linguistico italiano*, vol. I, *Il corpo umano*, editat de prestigiosul Istituto dell'Atlante linguistico italiano, Centro di ricerca dell'Università degli Studi di Torino, și apărut în 1955, la Istituto poligrafico e Zecca dello Stato, Roma. Dar *NALR-Mold. Bucov.* conține, în plus, hărți sintetice și materiale necartografiate, ceea ce sporește complexitatea operațiilor efectuate cu calculatorul.

În aceste condiții, soluția ideală pentru accelerarea publicării acestor lucrări a fost găsită la Iași prin colaborarea interdisciplinară dintre dialectologi și informaticieni, care a început în anul 2000 sub forma proiectului **Cercetări în domeniul foneticii și fonologiei limbii române**, cu aplicații la atlasele lingvistice românești regionale, la care au participat cercetătorii Horia N. Teodorescu, m. c. al Academiei (coordonator), Florin Rotaru, Silviu Bejinariu, Mariana Roman, Vasile Apopei, Florin Grigoraș, Doina Jitcă și Daniela Nica, de la Institutul de Informatică Teoretică, și Ion A. Florea, de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide”. În anul 2001, ca urmare a perspectivelor de aprofundare a cercetării (de exemplu, analiza sistemului vocalic românesc sau studiul teoretic privind stadiul actual în fonologia metrică și naturală), tema a fost menținută și amplificată, prin cooptarea cercetătorilor dialectologi Stelian Dumistrăcel, Florin Olariu, Adrian Turculeț și Ion-Horia Bîrleanu.

Varianta asistată de calculator a atlaselor lingvistice are o serie de avantaje, dintre care enumerăm: înlătură copierea manuală (deficitară din cauza lipsei specialiștilor desenatori); este economică sub aspectul costurilor și al timpului de execuție; este mai lizibilă (în sensul că se poate schimba, după necesități, corpul de literă) în comparație cu scrierea manuală. Cel mai important avantaj este însă că acest mod de lucru permite — ca fază premergătoare redactării — și stocarea unei cantități mari de informație, care poate constitui baza unor lucrări interdisciplinare viitoare. Totodată, se va realiza o bază de date cu transcrierea fonetică a unui număr însemnat de cuvinte, ce vor putea fi corelate cu semnalul achiziționat la pronunția lor. Aceste lucrări pot avea un impact semnificativ asupra metodelor de analiză a caracteristicilor fonetice și fonologice ale limbii române și pentru compararea, sub aceste aspecte, a limbii române cu alte limbi romanice sau cu limbile popoarelor învecinate.

S-au realizat deja, ca părți ale temei de cercetare: stabilirea cadrului general, prin modelarea din punct de vedere informatic a informațiilor grafice (conturul hărților, rețeaua de puncte de anchetă, poziția răspunsurilor în raport cu punctul de anchetă corespunzător); lista localităților anchetate (numărul cartografic, numele localității, comunei și județului din care face parte) și corespondența cu numărul cartografic al rețelelor atlaselor lui Sever Pop (ALR I), Emil Petrovici (ALR II) și Gustav Weigand (WLAD); a fost inițiat dicționarul *Cuvinte de bază*, ce conține fondul de cuvinte (titlurile hărților din vol. III, în lucru), traducerea în franceză a cuvintelor-titlu, numărul întrebării din *Chestionarul NALR* și textul întrebării (însoțit uneori de un desen, o schiță a obiectului al cărui nume este solicitat prin întrebare), ca și corespondențele cu alte atlase românești și romanice. Toate aceste informații se introduc în calculator cu scriere normală. S-a organizat familia de fonturi pentru transcrierea fonetică, folosite, în atlasele lingvistice românești, pentru a reda sunete „primare” (formulare inexactă din punct de vedere fonetic, dar folosită cu înțelesul „sunete a căror imagine grafică pe calculator are corespondent pe tastatură”), sunete marcate de unul sau mai multe fenomene fonetice (de exemplu, nazalizare, afonizare, lungire, deschidere, înmuier etc.) și sunete „intermediare”, realizate prin scrierea suprapusă a două simboluri grafice (de exemplu, două vocale cu localizare diferită, o vocală și o semivocală, o semivocală și o consoană sau două consoane diferite ca mod de articulare: o oclusivă și o africată, o africată și o fricativă ș.a.m.d.). Generarea acestor fonturi a fost realizată cu programul *FontLab. 3.1*, care permite compunerea de simboluri grafice pornind de la o familie de fonturi *True Type*, existentă sub Windows (fontul ARIAL).

Pe baza redactărilor realizate de autorii-anchetatori ai *NALR-Mold.Bucov.*, s-a început și formarea bazei de date. Aceasta, ca *Dicționar de transcrieri fonetice*, reprezintă principalul element al modulului și conține transcrierea fonetică a răspunsului la întrebarea pusă în anchetă pentru fiecare lexem din *Dicționarul de cuvinte de bază* în fiecare din punctele de anchetă, iar acolo unde este posibil și înregistrarea audio corespunzătoare din *Colecția audio*. Ulterior, la redactarea hărților, operatorul va selecta din acest *Dicționar de transcrieri fonetice* acele elemente care vor figura pe hartă, în dreptul punctelor de anchetă; celelalte elemente (note, completări, explicații) vor fi grupate în spațiul de sub hartă, la nota II.

În concluzie, apreciem că această metodă computerizată poate fi aplicată tuturor atlaselor dialectale românești în lucru, ca și volumelor de texte dialectale.

Ion A. FLOREA

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

● Institutul „A. Philippide” organizează ședințe de comunicări, în ziua de miercuri a ultimei săptămâni din fiecare lună (exceptând lunile iulie și august). În octombrie, se desfășoară, în cadrul Zilelor Academice ieșene, sesiunea anuală de comunicări științifice a Institutului. În cadrul ședințelor lunare, o comunicare principală, dintr-un domeniu de cercetare specific Institutului, este secondată de recenzii, de prezentarea unor publicații științifice, rapoarte documentare etc.

◆ Ședința din 24 ianuarie 2001:

♦ Dan Mănuță, în *Probleme teoretice actuale ale istoriei literare*, a abordat următoarele trei teme majore: specificul istoriei literare românești și evoluția acestuia de la foiletonism către criticismul academic; interpretarea/evaluarea în lumina unor intervenții teoretice recente, mai ales din Germania și Statele Unite, care dezbate posibilitatea existenței unei măsuri comune între discursul literar și discursul critic; problemele conceptului de „epocă”, mai ales în dezbaterăa specialiștilor germani. Au fost abordate, de asemenea, conceptele de „prag de epocă” și de „structură de epocă”. Surse principale: „New Literary History”, „Modern Language Quarterly”, „Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik”.

♦ Cristina Florescu, „Revue de linguistique romane”, t. 64, Strassbourg, 2000.

♦ Laura Manea, „Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik”, Dez. 1999, Heft 116.

♦ Mioara Săcrieru, „Quaderni di semantica”, Bologna, 1994.

◆ Ședința din 28 februarie 2001:

♦ Doina Cobeț, în *Observații privind clasa numeralului în istoria gramaticii românești*, a evidențiat, pentru gramaticile din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea: caracterul eterogen al elementelor limbii incluse de autori în această clasă de cuvinte (numere propriu-zise, substantive, adjective, pronume, adverbe etc.); diferențele mari în ceea ce privește modul de încadrare a numeralului în structura morfologică a limbii; contradicțiile dintre termen, definiție și realitatea lingvistică pe care unele dintre cuvinte sau construcții o reprezintă, îndeosebi pentru perioada de început; controversele referitoare la noțiunile de număr derivate din cea fundamentală de determinare numerică, mai ales noțiunile de distribuție, multiplicare și repetiție.

♦ Ofelia Ichim, „Europe” (Paris), n° 859-860, Novembre-Décembre 2000.

♦ Algeria Simota, *Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit*, ediție îngrijită și prefață de Christina Zarifopol-Illias, Iași, Polirom, 2000.

◆ Ședința din 28 martie 2001, dedicată semicentenarului morții lui Artur Gorovei:

♦ Lucia Berdan, în *Artur Gorovei. Receptarea clasicului*, prezintă, pe baza unor documente și mărturii, modul în care a fost receptată opera lui Artur Gorovei și

ecoul pe care l-au trezit în rândurile intelectualilor de la sate inițiativele culturale ale cărturarului fălticenean. Se trasează liniile principale ale personalității omului de cultură, folcloristului și editorului revistei „Șezătoarea”.

♦ Remus Zăstroiu, în comunicarea *Un prozator uitat: Artur Gorovei*, evocă mediile intelectuale din Fălticeni, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea: scriitori, gazetari, tipografi ș.a. Sunt discutate relațiile dintre Artur Gorovei și oamenii de cultură fălticenești și se întreprinde o analiză a nuvelor lui Gorovei, marcate de atmosfera intelectuală a târgului moldovenesc.

• Alte comunicări științifice și conferințe:

Mircea Ciubotaru, *Familia Sillion în secolele XVI-XIX* (13 februarie) și Lucia Berdan, *Înrudirea prin „moșie”* (13 martie), la Comisia de Heraldică, Genealogie și Sigilografie – Iași • Stelian Dumistrăcel, *Expresii idiomatice românești referitoare la relațiile comerciale: mentalul generării și avatarurile utilizării*, conferință susținută sub egida Societății „Limba noastră cea română” și a Universității de Spiritualitate Românească, la Ministerul Mediului și Amenajării Teritoriului și la Liceul „Spiru Haret”, din Chișinău (15 și 16 februarie) • Dan Mănuță, *Crize de identitate: literatura germană din România, literatura română din Republica Moldova* (31 martie), la Simpozionul „Post-colonialism și interculturalitate”, organizat de Asociația de literatură comparată din România, Cluj-Napoca (31 martie-1 aprilie) • Dan Mănuță, moderator la dezbaterea „Limba română – încotro?”, organizată de Fundația Culturală Română, la București (28 martie).

STUDII ȘI ARTICOLE

În *Atti del Convegno Internazionale „Mihai Eminescu”, Venezia, 18-20 maggio 2000*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2001:

♦ Cristina Florescu, *La fonctionnement poétique de la sémantique comparée a suna – a cânta dans les vers d’Eminescu*, p. 99-107;

♦ Lucia Cifor, *Le symbolisme de l’icône dans la poésie d’Eminescu*, p. 107-119;

♦ Valeriu P. Stancu, *La poétique des variantes: Peste vârfuri et Odă (în metru antic)*, p. 119-127;

♦ Dan Mănuță, *Un bilan négatif: Lenau et Eminescu*, p. 211-224.

*

♦ Lucia Berdan, *Studiu introductiv la Arnold Van Gennep, Totemismul. Starea actuală a problemei totemice*, traducere de Crina Ioana Berdan, Iași, Polirom, 2000.

♦ Dan Mănuță, *Maioreșcu: o perspectivă formală și deontologică*, studiu introductiv la Titu Maioreșcu, *Critice*, ediție îngrijită de Domnica Filimon, București, Editura Elion, 2000, p. 5-19 (apărut în ianuarie 2001).

- ♦ Dan Mănuacă, *Fetele unui epistolar*, „Convorbiri literare”, CXXXV, 2001, nr. 1, ianuarie; *Amurgul foiletonului*, *ibidem*, nr. 2, februarie; *Literatura și abordarea sistemică*, *ibidem*, nr. 3, martie.
 - ♦ Stelian Dumistrăcel, *A înghiți hapul*, „Cronica”, XXXVI, nr. 1, ianuarie 2001, p. 18; *Săptămâna brânzei*, *ibidem*, nr. 2, februarie 2001, p. 18; *Bani spiță*, *ibidem*, nr. 3, martie 2001, p. 18; *Banii...uscați*, „Revista română”, VII, nr. 1, martie 2001, p. 5.
 - ♦ Victor Durnea, *Operele literare „ce exprimă mai bine firea neamului românesc”*, „Revista română”, VII, nr. 1, martie 2001, p. 6.
 - ♦ Amalia Voicu, *Vers și versificație: virtuțile măsurii în poezia lui Minulescu*, „Poezia”, VII, nr. 1 (15), 2001, p. 217-219.
- Recenzii, interviuri: Victor Durnea, Valeriu P. Stancu, în „Revista română”.

SEMNALE CRITICE

Cărțile recent apărute, semnate de cercetători de la Institutul „A. Philippide”, au fost deja luate în discuție în publicații de specialitate sau în reviste culturale de prestigiu. Selectăm opinii și aprecieri critice, aparținând, *de regulă*, unor recenzenți din afara Institutului.

● Lucia Cifor, *Poezie și gnoză*, Timișoara, Editura Augusta, 2000, 257 p.: „Marea ambiție a acestei cărți este aceea de a realiza un prim traseu spre «luminarea nucleului gnostic al poeziei» în general și spre definirea modurilor de manifestare a acestuia în creația unora dintre cei mai mari poeți români, cum sunt Eminescu, Blaga și Ion Barbu, în particular. ● Punctul de pornire pe această cale îl constituie gestul de deslușire a unei «hermeneutici poetice» (în cadrul larg al «filosofiei creației»), prin asumarea unui perimetru central al hermeneuticii heideggeriene a «locuirii poetice». Situându-se în acest punct cardinal, Lucia Cifor își articulează apoi un traseu ideatic propriu către un concept al «poeziei-gnoză». Câștigurile realizate, pe această cale, mi se par de importanță considerabilă. ● Problemele care se ivesc dincolo de orizonturile acestei formidabile lucrări apar schițate, în mare parte, în capitolul final. ● Ele țin, în primul rând, cum foarte bine observă autoarea însăși, de necesitatea reformulării și aprofundării problematicii preponderent filosofice la nivelul unei teorii precis articulate a limbajului poetic și al unei descripții riguroase a fenomenelor lingvistice și translingvistice care țin de acesta. ● Lucrarea examinată ne pune în fața uneia dintre cele mai remarcabile investigații teoretice din poezia românească a acestor ani. Aportul ei singular se constituie prin aliajul fericit al unei extraordinare cuprinderi filosofice cu o neobișnuit de fină intuiție a faptelor textuale particulare și cu o stăpânire deplină a câmpului poetic explorat.” (Mірcea Borcilă, în „Cetatea culturală”. Revistă lunară de cultură, literatură și artă, Cluj-Napoca, IV, ianuarie 2001, p. 4-5).

• Mircea Ciubotaru, *Comuna Ipatele. I. Studiu istoric. Toponimie*, Iași, Editura Apollonia, 2000, 264 p.: „Un bogat studiu ... întreprins ... cu ocazia împlinirii a 600 de ani de atestare documentară a localității. • Cartea interesează deopotrivă pe istoric și onomast ... [oferind] imaginea vie a ceea ce a însemnat eveniment istoric și relații de natură economică ... timp de patru secole și jumătate. • Dicționarul toponimic cuprinde numele de locuri din satele comunei ... [cu] informația necesară: localizare, natura obiectului, atestări istorice sau de altă natură, schimbări de nume survenite în timp, explicații etimologice etc. • Aparatul critic al lucrării este impresionant, aproape 600 de trimiteri bibliografice, la care se adaugă alte câteva sute în cuprinsul dicționarului toponimic. • O lucrare de referință pentru acest gen de cercetare științifică.” (Teodor Oancă, în „Studii și cercetări de onomastică”, Craiova, 2000, nr. 5, p. 262-263).

• Silvia Ciubotaru, *Nunta în Moldova. Cercetare monografică*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2000, 342 p.: „O contribuție științifică importantă în etnologia actuală românească. Studiul depășește oricum descripția pur etnografică împingând analiza înspre alte paliere, ale etnologicului și antropologicului, acolo unde încep să funcționeze mitul, simbolul ș.a.m.d., ca proiecții ale unui mod particular de a gândi existența, de a se situa în univers, ca repere ale unui univers metaliterar arhaic ori folcloric tradițional. • Apelul constant la realitatea vie folclorică, mai ales în înfățișarea sa actuală ni se pare unul din meritele esențiale ale studiului. Sursa documentară principală a lucrării o reprezintă Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei de la Iași, fondul de manuscrise și benzile de magnetofon existente aici, grație eforturilor de peste două decenii făcute de cercetătorii de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide”. • [În] *Semantica obiectelor rituale* ... se procedează pentru prima oară în literatura română de specialitate la o analiză stăruitoare a funcțiilor, simbolicii și statutului ritual al tuturor artefactelor întâlnite în cadrul nunții populare. • O antologie de texte, bogată și totodată reprezentativă, un indice de nume și un rezumat în limba franceză completează în mod izbit volumul Silviei Ciubotaru. • [Volum] remarcabil, bine documentat, cu interpretări ale faptelor și fenomenelor etnologice făcute în spiritul cercetării contemporane.” (Ion Șeuleanu, în „Steaua”. Revistă de literatură, cultură și spiritualitate românească, LI, nr. 4 (621), Cluj-Napoca, 2000, p. 56).

• Dan Mănuță, *Pelerinaj spre ființă. Eseu asupra imaginarului poetic eminescian*, Iași, Editura Polirom, 1999 (apărut în 2000), 283 p.: „Cea mai bună carte de până acum a profesorului Dan Mănuță ... examinează universul creației dintr-o perspectivă diferită de a studiilor precedente. • *Pelerinajul* (simbolizând generic situația omului pe pământ, caracterul tranzitoriu, detașarea interioară, înrădăcirea cu riturile de înțiere, identificarea cu maestrul spiritual) induce aici, în

această profundă carte, două tipuri de atitudine spirituală: a celui ce săvârșește propriu-zis *urcarea muntelui* și a celui ce scrutează (eseistic) succesiunea *cânturilor ascensiunii*.” (Doina Curticăpeanu, în „Familia”, XXXVI, 2000, nr. 1, ianuarie, p. 52-53) • „O vastă operă de sistematizare a sensurilor evoluției ideatice a creației eminesciene. • Rezultă un sistem de înțelegere și receptare a unei opere de profund ceremonial inițiativ, în totalitatea sa, în ansamblul său, perceput ca o neconținută căutare a sinelui. • Demersul critic ... este el însuși unul inițiativ, provocator și, fără îndoială, nu va rămâne fără ecou în sondajele eminescologiei.” (Constantin Cubleşan, în „Viața românească”, XCV, 2000, nr. 10-11, octombrie-noiembrie, p. 168-170).

RESTITUTIO

Manuscrisul *Dicționarului limbii române**

Descoperirea, în toamna anului 1982, a manuscrisului *Dicționarului limbii române (A-D)*, redactat de A. Philippide, la cererea Academiei, în perioada 1897-1904, face astăzi posibilă o reevaluare a întregii opere a acestui mare savant. (Arhiva manuscriselor lui A. Philippide conține peste 30000 de file și se află la Biblioteca Filialei Iași a Academiei Române).

Manuscrisul dicționarului numără 11744 de coli ministeriale și este organizat astfel: vol. I (A, f. 1-2904; B, f. 2905-5610; C, f. 5611-11280); vol. II (D-dăzvăț, f. 11.281-11744).

Pentru o corectă înțelegere a aportului lui A. Philippide și al echipei sale la elaborarea dicționarului tezaur, se impun unele precizări: 1) Între anii 1897-1899, Philippide și colaboratorii săi (G. Ibrăileanu, C. Botez, I. Botez, I. N. Popovici, S. Fl. Marian, Jan Urban Jarník) au alcătuit fișierul (aprox. 500000 de fișe) din bibliografia întocmită de Philippide; 2) După 1899 s-au elaborat normele și, pe baza acestora, s-a trecut la redactarea articolelor; în mai puțin de șase ani, lingvistul ieșean, ajutat de C. Botez și de G. Ibrăileanu, a realizat aceste peste 11000 de file, porțiunea *A-dăzvăț*, adică o cincime din lexicul limbii române; 3) Primele 1262 de file au fost scrise de Philippide însuși; în continuare, multe citate au fost transcrise de pe fișe de colaboratori; 4) În tot manuscrisul, cuvintele-titlu, formele gramaticale, discuțiile etimologice, definițiile și izolările (construcțiile fixe) au fost scrise de Philippide. Colaboratorii au copiat citatele în spațiile goale, lăsate special de magistrul în acest scop; 5) Colaboratorii au făcut, de la un moment dat, și o primă clasificare a citatelor pe sensuri (cum însuși Philippide mărturisește).

* O primă descriere a acestei lucrări inedite am făcut, în colaborare cu Victoria Zăstroiu, în comunicarea *Dicționarul limbii române redactat de A. Philippide*, susținută la sesiunea Institutului, din iunie 1986.

Manuscrisul prezintă o listă de cuvinte foarte bogată, căci Philippide intenționa o cuprindere exhaustivă a lexicului românesc în dicționarul academic. De aceea, cuvinte atestate numai la unii scriitori vechi (*aforchîst*, *apoghênic*, *aposcorachință* la Dosoftei, *aftădie*, *anăpăt* la Cantemir, *andesine* la Varlaam) își găsesc locul, cu precizările cuvenite, în dicționarul lui Philippide (ca și în seria nouă a tezaurului academic), oferind cercetătorilor limbii și, în general, ai operei scriitorilor vechi explicații exacte ale unor asemenea rarități lexicale. Lista conține, de asemenea, un mare număr de neologisme (respinse atunci de Academie și de aceea absente din seria veche a *Dicționarului academic*).

Articolele au următoarea structură: 1) cuvântul-titlu (marcat de diverse semne care indică statutul acestuia în limbă); 2) transcrierea lui fonetică; 3) categoria gramaticală; 4) indicații morfologice (foarte amănunțite); 5) definiția; 6) traducerea acesteia în latină și în franceză; 7) etimologia; 8) izolarile (sintagme, locuțiuni, expresii). Descrierea semantică se realizează din perspectivă istorică, dar și funcțională.

În cazul unor etimologii dificile sau controversate, Philippide face uneori (prea) ample comentarii. Un exemplu edificator prezintă paragraful etimologic al auxiliarului de condițional-optativ *aș<vrea*. Pentru neologisme, mai ales, Philippide propune etimologii multiple (*apodictic*<fr. *apodictique*, germ. *apodiktisch*). Foarte nuanțat concepe lingvistul ieșean originea abstractelor verbale. De pildă, dacă cele mai multe dintre infinitivele lungi devenite substantive feminine (*acufundăre*, *adaptăre*, *adăpostire*) au fost considerate ca atare, alte substantive feminine, de tipul *abnegăre*, erau socotite ca provenind din substantive franțuzești în *-tion* (*abnegation*), influențate de substantivele românești în *-ație*, cu sinonime în *-are* (*aclamație* – *aclamare*). În general, abstractele verbale au descrieri semantice asemănătoare celor practicate astăzi în *DLR* (vezi *aflare*, *aprindere* etc.). Soluții inspirate oferă Philippide și pentru elementele relaționale, pe care le definește din perspectivă sintactico-semantică.

Desigur, în cele peste 11000 de file se găsesc și erori, și aspecte desuete. Philippide știa că un dicționar tezaur, mai ales la prima lui ediție, nu poate fi perfect, dar se alina cu nădejdea (întemeiată) că „restul îl vor face cei ce vor veni după mine” (v. *Scrisori către Ioan Bianu*, vol. III, București, 1976, p. 324).

Cum în următorii ani se va finaliza *Dicționarul limbii române (DLR)* al Academiei, inițiat de A. Philippide, urmează ca noile generații de lexicografi – care vor elabora ediții îmbunătățite și actualizate ale tezaurului – să cunoască și să utilizeze acest manuscris, pentru sugestii de îmbunătățire a principiilor lexicografice și pentru unele rezolvări lingvistice. Cultura română ar avea de profitat.

Carmen Gabriela PAMFIL

! analiză (analiză). ~~Chit. 17.~~ ^{a. f. / pl.} ~~g. pl. analiză~~ ~~fi~~
 Definierea unui lucru în părțile sale con-
 stituitive. — Explicativ, enunțativ, ad principia
 reducens*, în elementa dissolvens. — Analyse.
 Et. : fr. analyse. [analis, unctivus].

Mulțumesc-te, te rog, amice, ca în loc de o analiză scriu
 tota a Manualului Teii, să-ți spună ai număr, în ce ch
 imaginațiunea, sufletul și mintea mea nu pot să aieve să
 însușească plăcile artistice care tu o judeci astăzi cetiv
 rilor. O. III, 12. — Descompunerea lor prin analiză. Ma. L. 11
Analiză este descompunerea unui întreg în părțile din care
 se alcătuiește. Ma. L. 184. — Une-o aplicare a metodelor de
analiză. Ma. L. 162. — Analiză psihologică. Ma. L. III, 15.
 A face analiză unui corp compus înseamnă a-l descompune
 în elementele sale. Ma. L. 184.

! Analizator (analizator). ~~Chit. 17.~~ ^{a. f. / pl.} ~~g. pl. analizator~~ ~~fi~~
 re (~~li. 17, 161.~~) ~~pl. m.~~ ~~g. pl. analizator~~ ~~g. pluralizator~~
 re (~~li. 17, 161.~~) ~~pl. m.~~ ~~g. pl. analizator~~ ~~g. pluralizator~~
 Definierea unui lucru în părțile sale
 constituitive. — Explicativ, enunțativ, ad principia re-
 ducens, în elementa dissolvens. — Analizator.
 Et. : Participiul lui analizator, analizator
 or.

+ v. fr.

! Analizor (analizor). ~~Chit. 17.~~ ^{a. f. / pl.} ~~g. pl. analizor~~ ~~fi~~
 lizare, analizor, analizor, analizor, analizor, analizor,
 analizor, analizor) Definierea unui lucru în părțile
 sale constituitive. — Explicativ, enunțativ, ad
 principia reducens, în elementa dissolvens.
 Analyse. — Et. : fr. analyser.

... Apa nu e analizată. M. F., 317. — Par pute scrie (c
 carti) luând cime-va de subiect vizuitor sau spre exemplu,
 și analizând pe rând toate impresiunile ce ea produce
 asupra imaginațiunii. O. III, 50. — Analizând în două
 volumi un lung și de probleme omogene. H. VIII.

IN HONOREM

La 12 ianuarie 2001, prof. univ. dr. Al. Andriescu a împlinit 75 de ani. Domnia sa a fost, între anii 1984-1990, director al Institutului nostru. Cercetătorii, dintre care mulți i-au fost studenți și discipoli, îi urează sănătate și putere de muncă pentru împlinirea operei științifice.

VARIA

● Biblioteca Institutului deține peste 60000 de volume, dintre care 25175 cărți, multe rarități bibliografice, ediții princeps, lucrări cu „ex libris” sau cu autografe. Colecția de periodice cuprinde principalele titluri de reviste românești literare, de cultură și lingvistice. Prin relații externe, în schimbul „Anuarului de lingvistică și istorie literară”, au intrat în fondul bibliotecii publicații importante, între care: „Revue de linguistique romane” (Strasbourg), „Revista de filologia española” (Madrid), „Studia linguistica” (Oxford-Cambridge), „Schweizerisches Archiv für Volkskunde” (Basel), „Ladinia” (San Martin de Tor), „Filología” (Buenos Aires), „Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistic” (Göttingen), „Literatura ludowa” (Wrocław), „Thesaurus” (Bogotà), „Südost-Forschungen” (München), „Cahiers Ferdinand de Saussure” (Geneva), „Mentalities” (Hamilton, New Zealand) și altele.

● Cărți primite la Institut: Andrei Avram, *Probleme de etimologie*, București, Univers enciclopedic, 2000; Gh. Chivu, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, Univers enciclopedic, 2000; Vasile Frățilă, *Etimologii. Istoria unor cuvinte*, București, Univers enciclopedic, 2000; Zamfira Mihail, *Etimologia din perspectivă etnolingvistică*, București, Univers enciclopedic, 2000; Virgil Nestorescu, *Cercetări etimologice*, București, Univers enciclopedic, 2000; Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, București, Univers enciclopedic, 2000.

● The National Language Research Institute, din Tokyo (Japonia), a inclus Institutul de Filologie Română „A. Philippide” în CD-R intitulat *Research an the World's Language Research Institutes*, editat în martie 2001.

● Corrigenda. În nr. 1-4/2000 al *Buletinului*, au fost omise, la calculator, numele asist. cercet. Nicoleta Borcea, de la Departamentul de istorie literară (p.4), și ale colegilor Ion H. Ciubotaru, Stănuța Crețu, Doina Hreapcă și Mioara Săcrieru, participanți la Sesiunea științifică anuală a Institutului, din 6 octombrie 2000 (p. 10).

● Modelul publicației noastre este *Buletinul Institutului Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”* – Iași, editat de prof. univ. dr. Ștefan S. Gorovei.

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMANA „A. PHILIPPIDE” • STRADA TH. CODRESCU, NR. 2 •

IASI • 6600 • TELEFON: 040032145617

ISSN 1582-50-19